

EN HOMENATGE A JOSEP FONTANA

JAUME SOBREQÜÉS I CALLICÓ¹

President de la Societat Catalana d'Estudis Històrics

Poques hores abans de l'inici del simposi «Espanya contra Catalunya» (12-14 de desembre de 2013), organitzat pel CHCC del Departament de la Presidència, l'historiador Josep Fontana, afirmava: «Des de la meua perspectiva, a partir de 1714 s'inicia un procés repressiu, històric i cultural [contra Catalunya]».

El mateix dia que començava el simposi, Josep Fontana publicava un suggeridor i revelador article a *El Periódico* [«Els desvaris de la raó»], en el qual contestava amb gran fermesa alguns dels atacs rebuts arran de l'anunci de la seva lliçó inaugural del simposi i comentava alguns articles i manifestacions que havia fet en relació amb el capteniment polític del PP. Després de reconèixer que potser s'havia excedit en titular un article seu «La deriva nazi del partit Popular», afirmava: «Però vist el que estem veient avui en matèries de drets i llibertats, no estic segur que no valgui la pena reprendre l'adjectiu». D'altra banda, com a resultat de la seva afirmació que l'anàlisi històrica ens diu que els processos d'independència acostumen a anar precedits d'una guerra, Fontana va ser acusat d'estar incitant una lluita armada. El mateix Fontana sintetitzava els desvaris de la raó, que van contribuir a fer que acceptés impartir la lliçó inaugural del simposi: «A mi m'ha tocat, sense haver obert encara la boca, que el ministre d'Afers Exteriors em desqualifiqués de “pseudohistoriador” —ignore qui li ha atribuït competències en aquest terreny—, que a *La Razón* afirmen que m'estic preparant per anar a les barricades i que la senyora Rosa Díez doni per segura la meua voluntat d'exterminar-la». Acabava amb una constatació evident: «Els demanaria als uns i als altres que esperin que hagi exposat els meus arguments».

1. E-mail: jsobreques@editorialbase.com

La croada contra el simposi i contra Fontana tingué una violència extrema. El diputat del PP Rafael López l'acusà de practicar un marxisme «a la soviètica», i el ministre d'Afers Exteriors José María García Margallo el qualificà de «pseudohistoriador nacionalista excluyente».

La crítica va tenir també un front universitari. Antonio Elorza, historiador nacionalista radical espanyol, parlà de Fontana com d'un *abertzale* i digué: «Con el maniqueísmo, practicado sin fisuras, basta para el objetivo de homogeneización independentista». La rèplica de Fontana va ser l'article «La práctica del inquisidor».

És significatiu constatar que als ulls dels espanyolistes més conspicus —àdhuc tractar-se d'universitaris—, Fontana apareixia com un independentista partidari de votar sí en un referèndum d'autodeterminació. Això afectava també els amics, col·legues i admiradors de Fontana.

En una «Carta abierta a Josep Fontana» (*El País de Aragón*, de desembre de 2013), l'historiador aragonès Eloy Fernández Clemente, catedràtic emèrit d'història econòmica de la Universitat de Saragossa, intentava un exercici eclèctic entre censurar el Simposi i salvar-ne la participació de Josep Fontana: «Creo que el hecho de que un historiador de tu talla fuera invitado a inaugurar [...] ese simposio [...] fue quizá la única excepción en el cúmulo de torpezas que llevaron a celebrarlo». I afegeix: «Que aceptases [...] no es un crimen, es un error: tu olfato no pudo ocultarte por dónde iban». Després de manifestar: «No deseo la separación de Catalunya», Fernández fa una dura crítica al govern de la Generalitat, al qual qualifica de molt poc respectable, de demagògic i d'emprar «falsedades històriques y económicas». Home intel·ligent i moderat, l'autor de la carta arriba a admetre la possibilitat que la consulta tingués un resultat positiu i mai no diu que s'hagués de prohibir. Es limita a situar en aquesta eventualitat el seu admirat i respectat amic, el professor Fontana: «Y por cierto: he podido colegir, aunque eres muy prudente, que estarías por la consulta y el sí. Si así fuere, y gana la propuesta, sabes que lloraré de rabia y maldeciré los principales responsables de la mala gestión del tema; pero también que contarás con mi respeto, gratitud y afecto».

La denúncia a la fiscalia contra el contingut —que encara no era conegut— feta per PP, UPyD i C's, va merèixer la resposta del manifest *Historia y Debate*, coordinat pel professor gallec Carlos Barros. Tenia com a objectiu principal salvar la persona de Josep Fontana i d'altres participants del simposi. La resolució de la Fiscalia, en opinió de Barros «agrede [...] la profesionalidad y el

buen nombre del CHCC, de Josep Fontana y demás participantes en este congreso sobre la conflictividad de las relaciones entre España y Cataluña, tachada por el mismo fiscal de *estafa intelectual* a fin de satisfacer en algo el fundamentalismo españolista». La sentència, però, va ser absolutòria. Eren, i no fa pas gaire, altres temps. O no?

La reflexió final dels signants del manifest era contundent: «No exageremos, es la primera vez, en 37 años de democracia, que unos políticos intentan prohibir y penalizar un congreso académico en España, con el deplorable apoyo de algunos colegas y el silencio cómplice de otros».

Fontana havia esdevingut el principal referent per a uns i altres: els que no li perdonaren que un historiador de la seva vàlua hagués apadrinat el simposi amb la seva excel·lent lliçó inaugural, i els que aprofitaren l'ocasió per posar en relleu el seu indiscutible prestigi internacional i el seu mestratge per a tots els historiadors del país.

Acabo amb uns textos altament significatius del pensament historiogràfic i cívic de Josep Fontana.

«Recuperar avui el marxisme, entès, a la manera de Vilar, com a eina crítica per estudiar el món en què vivim i per fer-lo intel·ligible a d'altres —perquè, com va dir Marc Bloch, sense el passat “el present resta incompreensible” —, no té res a veure amb tornar a cap mena de Vulgata. Som en moments en què necessitem recuperar unes eines vàlides per a l'anàlisi crítica del nostre entorn. Perquè aquest món del 2005 no respon a les il·lusions que ens vam fer des de 1945, quan la victòria sobre el feixisme, les esperances d'un ràpid alliberament colonial i les perspectives de creixement econòmic que semblaven oferir els avenços tecnològics d'aquells anys, començant per l'energia atòmica, anunciaven un futur de pau i prosperitat que no s'ha realitzat. Vivim en un món més ric, i amb tecnologies molt més potents, però en què segueix havent-hi pobresa i injustícia, guerres de dominació absurdes i, per part dels derrotats, un terrorisme cada vegada més salvatge i irracional, com a resposta a la violència salvatge i irracional dels seus opressors. Cada dia hi ha, arreu del món desenvolupat, més homes i més dones que refusen acceptar aquesta situació i s'oposen puntualment als abusos que perceben.

»Però si aquest renaixement de la consciència cívica que té el seu origen remot en els vells moviments per la pau, en l'actuació dels Verds o en les organitzacions de gènere és esperançador, si resulta estimulante veure l'aparició de solidaritats globals que poden treure als carrers de tot el món milions de persones

JAUME SOBREQÜÉS I CALLICÓ

en protesta per qüestions que es produeixen a milers de quilometres del lloc on viuen els que es manifesten en favor de les víctimes d'altres races i cultures, no és gens clar que hi hagi cap garantia que aquesta tensió es pugui mantenir i que la protesta contra els abusos puntuals que promouen les mobilitzacions pugui servir de base a un moviment global contra un sistema injust, contra la causa primera dels problemes puntuals que han conduït a despertar les consciències».

Un missatge en forma de llegat o de deixa final:

«En un món tan confús com aquest en què vivim, em sembla que cal recordar als historiadors la seva obligació d'abandonar els terrenys fantasmagòrics i estèrils en què s'han refugiat aquests darrers anys per tornar a ocupar-se d'allò que pugui servir per explicar els problemes essencials dels homes i les dones del nostre temps, i que serveixi per ajudar a resoldre'ls».